

PARTIERNAS IDEOLOGISKA POSITIONER

RICHARD SVENSSON

Sammanfattning

Efter valet 2018 följde en ovanligt komplicerad regeringsbildning. En orsak till detta kan möjligen hittas i partiernas ideologiska positioner. I detta kapitel undersöks därför vilka ideologiska likheter och skillnader som finns mellan de åtta riksdagspartierna. Detta görs med utgångspunkt i vänster-högerskalan i kombination med GAL-TAN-skalan men också genom att studera väljarnas antipatier och sympatier för de politiska partierna samt väljarnas ideologiska identifikationer. Undersökningen visar att det finns flera tydliga ideologiska skillnader mellan de fem partier som valde att stöda den tillträdande regeringen jämfört med de tre partier som valde att inte göra det.

Efter valet 2018 följde en ovanligt lång och komplicerad regeringsbildning. Trots flera talmansrundor, sonderingsuppdrag och statsministeromröstningar så tycktes inte någon statsministerkandidat kunna samla tillräckligt stöd i riksdagen. Orsakerna till det komplicerade läget var flera. En av de förklaringar som ofta framfördes var det förändrade parlamentariska läge som uppstått i och med Sverigedemokraternas valframgångar samtidigt som inget av de traditionella blocken kunde samla en majoritet. Ytterligare en förklaring var de löften som partiföreträdare lämnade inför valet om hur man skulle agera i regeringsbildningsprocessen, inte minst i relation till Sverigedemokraterna. Det var först efter att det så kallade Januariavtalet bestående av 73 punkter hade förhandlats fram mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna, samt att Vänsterpartiet beslutat sig för att lägga ned sina röster, som en S-MP-regering ledd av Stefan Löfven kunde tillträda den 21 januari 2019.

En möjlig förklaring till såväl det förändrade parlamentariska stödet som de löften som lämnades innan valet kan vara grundade i ideologiska värderingar. I detta kapitel kommer vi att undersöka hur de politiska partierna, med utgångspunkt i deras väljare, skiljer sig åt i ideologiskt avseende för att försöka förstå hur det kom sig att det var just Centerpartiet, Liberalerna och Vänsterpartiet som, i varierande grad, utgjorde grunden för att S-MP-regeringen kunde tillträda? Finns det några likheter mellan dessa partier vad gäller deras väljares ideologiska uppfattningar och hur ideologiskt enade är de tre oppositionspartierna, Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna?

Ett politiskt landskap i förändring

Det svenska politiska landskapet har under lång tid varit relativt okomplicerat att beskriva. De politiska partierna har kunnat placeras längs en vänster-högerdimension där vissa partier befunnit sig nära varandra medan andra partier befunnit sig på större avstånd. Dessa avstånd har betraktats som partiernas ideologiska avstånd och i enlighet med spatial valteori legat till grund för analyser kring såväl koalitionsbyggande som väljares partival (se exempelvis Oscarsson & Holmberg, 2016).

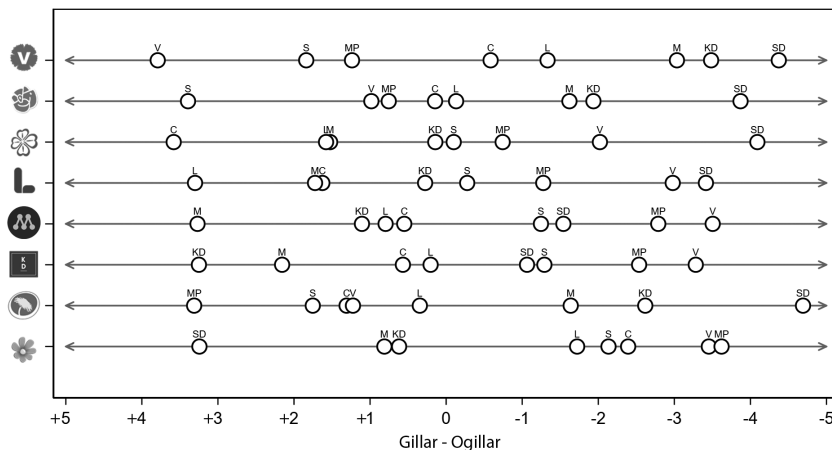
Trots den dominerande position som vänster-högerdimensionen haft, och till stora delar ännu har, i svensk politik så har det under de senaste åren blivit allt vanligare att vänster-högerskalan ifrågasatts då den ansetts vara otillräcklig för att beskriva det nya politiska landskap som vuxit fram. Som ett svar på detta har den ekonomiskt inriktade vänster-högerdimensionen ofta kommit att kompletteras med en dimension mer inriktad på sociala och kulturella frågor. Denna kompletterande dimension som fått namnet GAL-TAN (Green/Alternative/Libertarian – Traditional/Authoritarian/Nationalist) syftar till att fånga den värderingskonflikt gällande frågor som globalisering, mångkultur och auktoriteter som kommit att bli allt mer framträdande under senare år (Oscarsson, 2017).

Vi kommer i det här kapitlet att använda oss av tre olika tekniker för att undersöka det politiska landskapet. Inledningsvis studerar vi i vilken utsträckning partiernas väljare ogillar eller gillar de olika partierna. Därefter vänder vi blickarna mot vänster-högerdimensionen i kombination med GAL-TAN-dimensionen. Avslutningsvis kommer vi att använda oss av en ny modell baserad på väljarnas ideologiska identifikation. Vi kommer även att diskutera hur resultaten av de olika metoderna förhåller sig till varandra och vilka svar de kan ge på våra inledande frågor.

Partipreferenser

Om det finns betydelsefulla ideologiska skillnader mellan partierna så kan vi förvänta oss att väljarna har olika uppfattningar om de olika partierna på ett sätt som speglar detta. Vi kan alltså förvänta oss att partiernas väljare gör en mer positiv bedömning av vissa partier och en mer negativ bedömning av andra partier beroende på hur partiernas ideologi stämmer överens med den egna övertygelsen.

Det finns flera olika sätt att avgöra hur väljarna bedömer partierna, den fråga som vi använder oss av i detta kapitel är en fråga där svarspersonerna har ombetts att placera partierna längs en elvgradig skala från -5 (Ogillar starkt) till $+5$ (Gillar starkt). De genomsnittliga bedömningarna av partierna hos de åtta partiernas väljare presenteras i figur 1.

Figur 1 Partibedömningar bland partiernas väljare, 2018 (medeltal)

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan för ogillar-gillar löd 'Var skulle du vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?' och de elva svarsalternativen utgjordes av en skala från -5 'Ogillar starkt' till +5 'Gillar starkt' där 0 motsvarades av 'Varken gillar eller ogillar'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Det borde inte förvåna någon att väljarna till samtliga partier uppskattar sitt eget parti allra mest. Avståndet mellan den egna ideologiska övertygelsen och det egna partiets ideologi bör rimligtvis vara relativt litet om betydelsefulla ideologiska skillnader mellan partierna existerar. Bortsett från det egna partiet är det den kristdemokratiska bedömningen av Moderaterna samt Vänsterpartiets och Miljöpartiets bedömningar av Socialdemokraterna som är de mest positiva. Vi kan även se att de fyra före detta Allianspartierna uttrycker starkast positiva omdömen om varandra samt att de tre rödgröna partierna på motsvarande vis gör starkast positiva bedömningar av varandra, med ett noterbart undantag. Miljöpartiets väljare har en något mer positiv bild av Centerpartiet än av Vänsterpartiet. Därmed följer bedömningarna av partierna det mönster som vi på förhand kunde förvänta oss utifrån hur blockpolitiken sett ut de senaste mandatperioderna.

I den andra änden av skalan hittar vi Sverigedemokraterna som det minst omtycka partiet bland väljare till Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet. Däremot är det Vänsterpartiet som är det minst uppskattade partiet bland väljarna till Moderaterna och Kristdemokraterna. Sverigedemokratiska väljare ogillar Miljöpartiet i högst utsträckning.

Figur 1 visar ensidiga bedömningar men då relationer är ömsesidiga bör vi även studera vilka partipar som har väljare som uttrycker störst ömsesidigt gillande för

varandras partier. Partier vars väljare hyser ömsesidigt positiva bedömningar av varandras partier kan då anses stå närmare varandra än partier där väljarna istället gör mycket negativa omdömen om varandras partier (Oscarsson, 1998).

Det finns flera olika sätt att mäta ömsesidiga bedömningar men vi har valt att använda oss av den allra enklaste formen, addition. Parti A:s väljares bedömning av Parti B har adderats med den bedömning som Parti B:s väljare har gjort av Parti A. Därmed kan detta ömsesidiga gillandemått sträcka sig från -10 (ömsesidigt starkt ogillande) till $+10$ (ömsesidigt starkt gillande). Siffrorna presenteras i tabell 1 där också de tre högsta ömsesidiga partibedömningarna har markerats.

Tabell 1 De politiska partiernas väljares ömsesidiga bedömningar, 2018 (medeltal)

Parti	V	S	C	L	M	KD	MP	SD
Vänsterpartiet								
Socialdemokraterna	+2,82							
Centerpartiet	-2,60	+0,05						
Liberalerna	-4,31	-0,41	+3,21					
Moderaterna	-6,53	-2,87	+2,08	+2,52				
Kristdemokraterna	-6,76	-3,23	+0,71	+0,48	+3,27			
Miljöpartiet	+2,47	+2,50	+0,57	-0,93	-4,43	-5,16		
Sverigedemokraterna	-7,82	-6,00	-6,48	-5,13	-0,73	-0,44	-8,31	

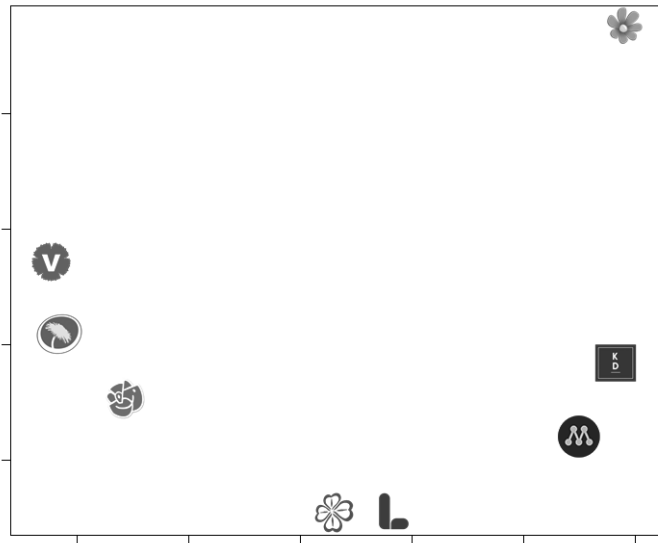
Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan för ogillar-gillar löd 'Var skulle du vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?' och de elva svarsalternativen utgjordes av en skala från -5 'Ogillar starkt' till $+5$ 'Gillar starkt' där 0 motsvarades av 'Varken gillar eller ogillar'. Partiernas ömsesidiga bedömningar har beräknats genom att Parti A:s väljares bedömning av Parti B har adderats med den bedömning som Parti B:s väljare har gjort av Parti A. Det ömsesidiga gillandemåttet kan därmed sträcka sig från -10 (ömsesidigt starkt ogillande) till $+10$ (ömsesidigt starkt gillande). De tre starkast positiva ömsesidiga partiparen har markerats.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

De tre partipar som har högst ömsesidig bedömning är Kristdemokraterna och Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet samt Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Dessa partier tycks alltså stå varandra särskilt nära enligt deras väljare.¹

Genom att utnyttja den information om partipreferenser som partibedömningarna längs ogillar-gillar-skalan utgör kan vi med hjälp av multidimensionell utvecklingsanalys positionera partierna i en tvådimensionell rymd.² Partiernas positioner ska förstås som relativa i relation till de övriga partierna, det är avståndet mellan partierna som är det intressanta, inte huruvida de placeras till vänster eller höger, högt eller lågt.

Figur 2 *Partiernas inbördes avståndsförhållanden baserat på deras väljares uppfattning om samtliga partier, 2018*

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan för ogillar-gillar löd 'Var skulle du vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?' och de elva svarsalternativen utgjordes av en skala från -5 'Ogillar starkt' till +5 'Gillar starkt' där 0 motsvarades av 'Varken gillar eller ogillar'. Partiernas positioner är ett resultat av att utgå från en närhetsmatris som baseras på respondenternas partipreferenser och beräknats genom att använda en process som kallas Line-of-sight (Rabinowitz, 1976). Närhetsmatrisen ligger därefter till grund för multidimensionell skalningsanalys och utvikiningsanalys vilket resulterar i partiernas positioner i den tvådimensionella grafen. Till grund för beräkningarna ingår, förutom bedömningar av de åtta riksdagspartierna, även respondenternas bedömningar av Feministiskt Initiativ och tio partiledare/språkrör. Att inkludera även dessa i analysen gör den mer robust, men då kapitlet fokuserar på de åtta riksdagspartierna visas endast placeringen för dessa.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Det man kan konstatera är att de tre rödgröna partierna bedöms tillhöra en grupp medan Sverigedemokraterna positioneras med stort avstånd till samtliga de övriga partierna. Detta är också i enlighet med vad vi kunde utläsa ur tabell 1. De fyra före detta Allianspartierna har en mycket tydlig uppdelning där Liberalerna och Centerpartiet bildar ett partipar medan Moderaterna och Kristdemokraterna bildar ett annat partipar. Denna analys har även genomförts tidigare (se exempelvis Oscarsson, 2017) och de tydligaste skillnaderna som kan noteras är att distansen mellan de två partiparen i före detta Alliansen är betydligt större 2018 än vad som varit fallet tidigare samt att Moderaterna och Kristdemokraterna numera placeras närmare Sverigedemokraterna.

Vi kan därmed konstatera att det tycks finnas en tydlig skillnad i hur de olika partiernas väljare bedömer de övriga partierna, men vi vet inte vad denna skillnad i uppfattningar består av. En möjlig hypotes givet vad vi hittills har sett är att det har att göra med placeringar längs vänster-högerskalan, eventuellt i kombination med GAL-TAN-dimensionen.

Vänster-höger och GAL-TAN

För att ta reda på hur partiernas placering längs vänster-högerdimensionen ser ut utgår vi från partiernas väljares egna vänster-högerplaceringar längs en femgradig skala från vänster till höger.³ De genomsnittliga placeringarna för partiernas väljare presenteras i tabell 2. De kombinationer av partier vars medelvärde längs vänster-högerskalan är mindre än ett skalsteg från varandra, och därmed kan betraktas stå varandra ideologiskt nära, har markerats i tabellen nedan.

Tabell 2 *Partiernas väljares vänster-högerplacering och distans från varandra, 2018 (medeltal)*

Parti	Vänster-höger	Distans till andra partier							
		V	MP	S	C	L	SD	KD	M
Vänsterpartiet	1,39	–	–0,67	–0,82	–2,12	–2,32	–2,49	–2,53	–2,77
Miljöpartiet	2,05	0,67	–	–0,16	–1,45	–1,65	–1,82	–1,86	–2,10
Socialdemokraterna	2,21	0,82	0,16	–	1,30	–1,49	–1,66	–1,70	–1,94
Centerpartiet	3,51	2,12	1,45	1,30	–	–0,19	–0,37	–0,40	–0,64
Liberalerna	3,70	2,32	1,65	1,49	0,19	–	–0,17	–0,21	–0,45
Sverigedemokraterna	3,87	2,49	1,82	1,66	0,37	0,17	–	–0,04	–0,28
Kristdemokraterna	3,91	2,53	1,86	1,70	0,40	0,21	0,04	–	–0,24
Moderaterna	4,15	2,77	2,10	1,94	0,64	0,45	0,28	0,24	–

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan för vänster-högerplacering löd 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höger-skala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' De fem svarsalternativen var 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger', 'Klart till höger'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Det vi kan konstatera av tabell 2 är att det finns en relativt stor spridning längs vänster-högerskalan, från vänster i form av Vänsterpartiet (1,39) till höger i form av Moderaterna (4,15). Vi kan även se ett mycket tydligt mönster med två skilda block; de fyra före detta Alliansenpartierna samt Sverigedemokraterna på den ena sidan och de tre rödgröna partierna på den andra sidan.

I Sverige har vi kunnat se hur det under åren vuxit fram ett antal kompletterande konfliktdimensioner såsom exempelvis miljöfrågan och kärnkraftsfrågan. Med tiden har dock dessa inkorporerats i vänster-högerdimensionen som i och med detta behållit sin position som den dominerande dimensionen, men samtidigt också förändrats i sitt innehåll (Klingemann, 2005). En sådan kompletterande dimension som för tillfället diskuteras flitigt är GAL-TAN. Men precis som att det finns olika åsikter om exakt vad vänster och höger innebär så finns det inte heller någon fastslagen definition av hur GAL och TAN ska mätas. I fallet med vänster och höger lät vi svarspersonerna själva bedöma vilken deras korrekta position längs vänster-högerskalan var och vi kunde på så vis placera partierna längs dimensionen. Då det saknas motsvarande fråga gällande svarspersonernas placering längs GAL-TAN dimensionen så kommer vi istället att använda oss av data från Chapel Hill Expert Survey (CHES) som har låtit experter bedöma de politiska partierna längs en rad dimensioner, där GAL-TAN är en av dessa.⁴ Partiernas positioner presenteras i tabell 3. De kombinationer av partier vars medelvärde längs GAL-TAN-skalan är mindre än två skalsteg från varandra, och därmed kan betraktas stå varandra ideologiskt nära längs denna dimension, har markerats i tabellen nedan.⁵

Tabell 3 *Partiernas GAL-TAN-placering och distans från varandra, 2018 (medeltal)*

Parti	GAL-TAN	Distans till andra partier							
		MP	V	C	L	S	M	KD	SD
Miljöpartiet	1,67	–	–0,83	–2,06	–3,28	–3,83	–5,39	–6,39	–7,78
Vänsterpartiet	2,50	0,83	–	–1,22	–2,44	–3,00	–4,56	–5,56	–6,94
Centerpartiet	3,72	2,06	1,22	–	–1,22	–1,78	–3,33	–4,33	–5,72
Liberalerna	4,94	3,28	2,44	1,22	–	–0,56	–2,11	–3,11	–4,50
Socialdemokraterna	5,50	3,83	3,00	1,78	0,56	–	–1,56	–2,56	–3,94
Moderaterna	7,06	5,39	4,56	3,33	2,11	1,56	–	–1,00	–2,39
Kristdemokraterna	8,06	6,39	5,56	4,33	3,11	2,56	1,00	–	–1,39
Sverigedemokraterna	9,44	7,78	6,94	5,72	4,50	3,94	2,39	1,39	–

Kommentar: Frågan i Chapel Hill Expert Survey gällande partiernas GAL-TAN-placering löd 'position of the party in terms of a cultural dimension with Green/Alternative/Libertarian (GAL) at one extreme and Traditionalist/Nationalist/Authoritarian (TAN) at the other extreme' och den elvgradiga svarsskalan går från 0 (GAL) till 10 (TAN).

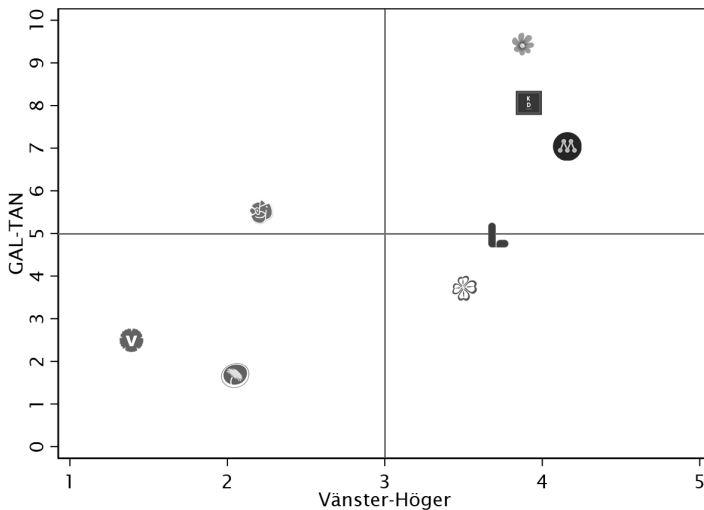
Källa: Chapel Hill Expert FLASH Survey (CHES).

Det tabellen visar är att det, som var fallet även med vänster-högerskalan, existerar en relativt stor spridning längs GAL-TAN-skalan, från det mest GAL-influerade partiet, Miljöpartiet (1,67), till det mest TAN-influerade partiet, Sverigedemokraterna (9,44). Däremot kan vi se att partierna placerar sig på ett annat vis än vad

som var fallet längs vänster-högerdimensionen. Medan partierna på ett mycket tydligt vis grupperade sig i två block längs vänster-högerekalan så är de istället jämnt utspridda längs GAL-TAN-skalan. Varje parti har endast ett fåtal andra partier i sin närhet där Centerpartiet och Socialdemokraterna med tre GAL-TAN-grannar vardera har flest medan Miljöpartiet och Sverigedemokraterna endast har ett parti vardera i sin närhet; Vänsterpartiet respektive Kristdemokraterna.

Genom att kombinera partiernas vänster-högerplacering med expertbedömningarna från CHES gällande partiets placering längs GAL-TAN dimensionen kan vi undersöka hur dessa två dimensioner förhåller sig till varandra.

Figur 3 Partiernas placering baserat på vänster-höger och GAL-TAN (medeltal)

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan för vänster-högerplacering löd 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerekala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' De fem svarsalternativen är 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger', 'Klart till höger'. Frågan i Chapel Hill Expert Survey gällande partiernas GAL-TAN-placering löd 'position of the party in terms of a cultural dimension with Green/Alternative/Libertarian (GAL) at one extreme and Traditionalist/Nationalist/Authoritarian (TAN) at the other extreme' och den elvgradiga svarsskalan går från 0 (GAL) till 10 (TAN).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018 och Chapel Hill Expert FLASH Survey (CHES).

I figur 3 kan vi se, som vi redan konstaterat, att partierna positioneras i två tydliga block längs vänster-högerekalan medan spridningen är jämnare längs GAL-TAN-skalan. Men vi kan också identifiera fyra grupper av partier positionerade i varsin

fjärdedel av figuren. Socialdemokraterna befinner sig till vänster med TAN-värderingar medan den andra gruppen av partier till vänster, bestående av Vänsterpartiet och Miljöpartiet, istället har övervägande GAL-värderingar. Även till höger finns det både en TAN-grupp av partier, Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna och Moderaterna samt en GAL-grupp bestående av Liberalerna och Centerpartiet.

Vi kan även konstatera att partierna i huvudsak positioneras längs en linje från vänster-GAL till höger-TAN. Det finns inga partier som positionerar sig långt uppe till vänster eller långt nere till höger i grafen, med kombinationerna att vara klart till vänster med starka TAN-värderingar eller att vara klart till höger i kombination med starka GAL-värderingar. Det återstår att se om detta är ett tecken på att vänster-högerdimensionen ännu en gång är på väg att inkorporera en kompletterande dimension och på sikt göra den till en definierande del av sig själv.

De längsta avstånden mellan partier i figur 3 hittar vi mellan å ena sidan Vänsterpartiet och Miljöpartiet och å andra sidan Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna. Detta är också de partier som tycker allra sämst om varandra enligt figur 1 där vi kan utläsa att såväl Vänsterpartiets som Miljöpartiets väljare uttrycker starkast antipatier för Sverigedemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna. Omvänt så är det just Vänsterpartiet och Miljöpartiet som är de minst omtyckta partierna bland Sverigedemokraternas, Moderaternas och Kristdemokraternas väljare. Den stora distansen dessa partier emellan i figur 3 motsvaras med andra ord av mycket låg grad av gillande. Vi kan även konstatera att två av de tre partiparen som vi identifierade i tabell 1 som stående särskilt nära varandra även befinner sig mycket nära varandra i figur 3. Dessa två partipar är Centerpartiet och Liberalerna samt Kristdemokraterna och Moderaterna. Det tredje partiparet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna hittar vi däremot inte särskilt nära varandra i figuren.

Ideologisk identifikation

Avslutningsvis så ska vi undersöka partiernas ideologiska positioner genom att använda oss av ett alternativ till vänster-högerskalan och GAL-TAN-skalan. Anledningen till detta är kravet att en modell som ska vara användbar vid jämförande studier, oavsett om det gäller över tid eller mellan länder, i så stor utsträckning som möjligt bör mäta samma sak oavsett var eller när den används. Detta riskerar att bli ett problem för vänster-högerskalan då dess innehåll har visats variera såväl över tid som mellan länder (Benoit & Laver, 2006, Bauer m fl, 2006, Arian & Shamir 1983). Det blir därmed svårt att avgöra vad som är faktiska positionsskillnader längs dessa dimensioner och vad som snarare är en variation av dimensionens innehåll.

För att undkomma, eller åtminstone minimera, problemet med diffusa etiketter som kan fyllas med vilket innehåll som helst så kommer vi att använda oss av en modell som istället baseras på begrepp vars exakta innebörd visserligen kan

diskuteras, men som har den fördelen att de trots allt är tydligare än ”vänster” och ”höger”. De begrepp som kommer ligga till grund för modellen är de tre stora ideologierna; liberalism, konservatism och socialism.

Vidare kommer vi att göra antagandet att samtliga politiska aktörer, till varierende omfattning, är influerade, direkt eller indirekt, av dessa tre ideologier.⁶ De politiska partierna är med andra ord inte det ena eller det andra utan en blandning av de tre ideologierna, och hur blandningen av dessa ser ut är det avgörande. Snarare än att hävda att ett parti är liberalt eller konservativt så kommer vi istället att kunna diskutera i vilken omfattning såväl partier som väljare är influerade av de olika ideologierna. Moderata Ungdomsförbundets ordförande valde att beskriva partiet på GP Debatt i januari 2019 som ”en liberal verkstad med ett och annat konservativt verktyg”. Men även väljare kan vara influerade av en kombination av dessa ideologier. Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi, förklarade i Svenska Dagbladet i januari 2018 att ”det är därmed möjligt att vara konservativ och liberal socialist. Tro mig, jag är ett levande bevis för detta!”⁷ Denna ideologiska blandning är något som modellen kommer att låta oss titta närmare på.

Slutligen gör vi även det teoretiska antagandet att de tre ideologierna befinner sig på samma avstånd från varandra. Det finns ingen anledning att anta att två av dessa skulle stå varandra närmare.

Resultatet av dessa antaganden blir en modell i form av en ideologitriangel där aktörerna, såväl partier som väljare, kan placera sig närmare eller längre ifrån de tre hörnen som utgör de renodlade ideologierna medan triangelns mittpunkt innebär en jämn blandning av de tre ideologierna.

För att bedöma partiernas ideologiska sammansättning så utgår vi från partiernas väljare och studerar hur dessa har besvarat tre frågor i den nationella SOM-undersökningen 2018. Svartpersonerna ombads att uppge ”Hur stämmer följande påstående in på dig? Jag betraktar mig som...” och därefter presenterades de med de ideologiska etiketterna ”socialist”, ”liberal” samt ”konservativ”.⁸ Svartalternativen var Stämmer helt, Stämmer delvis, Stämmer inte särskilt bra och Stämmer inte alls. Det innebär att vi låter svartpersonerna själva ta ställning till vad det innebär att vara socialist, liberal och konservativ.

Svartpersonernas svar skalas om så att de reflekterar i vilken utsträckning som personen identifierar sig med respektive ideologi, i relation till de övriga två ideologierna.⁹ Därefter beräknas ett medelvärde per parti för de tre ideologierna som baseras på de svartpersoner som uppgett att de röstade på respektive parti i riksdagsvalet 2018. Partiernas slutliga värde blir därmed en konsekvens såväl av de ideologiska sammansättningar som väljarna har samt vilken sammansättning av väljare som partiet har. Partiernas ideologiska värden presenteras i tabell 3 där varje partis högsta värde har markerats.

Tabell 4 Den ideologiska sammansättningen av partiernas väljare, 2018 (procent)

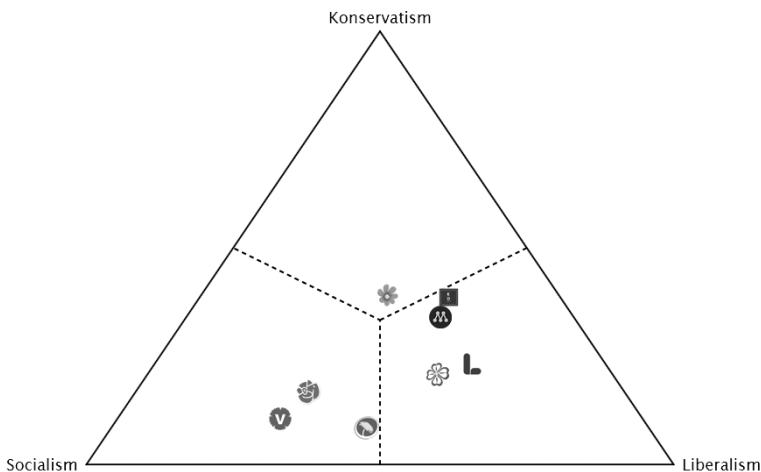
Parti	Socialism	Liberalism	Konservatism	Summa
Vänsterpartiet	61,7	27,6	10,7	100
Socialdemokraterna	53,7	29,3	17,0	100
Miljöpartiet	48,0	43,3	8,7	100
Centerpartiet	29,7	49,2	21,0	100
Liberalerna	22,9	53,9	23,2	100
Moderaterna	22,2	43,3	34,5	100
Kristdemokraterna	19,2	42,5	38,3	100
Sverigedemokraterna	29,1	31,7	39,2	100

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan löd 'Hur stämmer följande påståenden in på dig? Jag betraktar mig som ...' och följs därefter av '... socialist', '... liberal', '... konservativ'. Svartalternativen är 'Stämmer helt', 'Stämmer delvis', 'Stämmer inte särskilt bra', 'Stämmer inte alls'. Partiernas ideologivärden har beräknats i två led. Först har svarspersonernas svar skalats om så att de reflekterar i vilken utsträckning personen identifierar sig med respektive ideologi, i relation till de övriga två ideologierna. Beräkningen gjordes genom att de fyra svartalternativen gavs ett värde mellan 0 och 3 beroende på i vilken utsträckning svarspersonerna ansåg att påståendet stämde. Därefter beräknades svarspersonens andel för vardera ideologi genom att respektive ideologis värde dividerades med summan av de tre ideologiernas värden. På så vis summerar de tre svaren, för varje svarsperson, till ett. Därefter beräknades partiernas medelvärden baserat på deras väljare.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Det första vi kan konstatera är att vissa partiers väljare i huvudsak identifierar sig med socialismen medan andra partier istället identifierar sig med liberalismen eller konservatismen. Socialismen är den ideologi som dominerar bland de tre rödgröna partiernas väljare, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Kristdemokraterna är däremot det parti vars väljare i minst utsträckning identifierar sig som socialister. De fyra före detta Alliansenpartierna, Liberalerna, Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna, uttrycker allra starkast identifikation med liberalismen, medan Vänsterpartiet är det parti vars väljare i minst utsträckning identifierar sig som liberaler. Sverigedemokratiska väljare är de som framför allt identifierar sig som konservativa medan Miljöpartiets väljare gör det i minst utsträckning.

Den bild av tre grupper som vi just tecknade kommer dock att nyanseras ytterligare då vi inte uteslutande fokuserar på den dominerande ideologin för varje parti utan istället, med hjälp av värden för alla de tre ideologierna, placerar in partierna i den ideologitriangel vi tidigare diskuterade. Vi tar då hänsyn till hur starka de tre ideologierna är bland partiernas väljare, ju högre värde desto närmare det ideologiska hörnet kommer partiet att befinna sig i triangeln.¹⁰

Figur 4 De politiska partiernas placeringar i ideologitriangeln, 2018 (medeltal)

Kommentar: Frågan för partival löd 'Röstade du i valet 2018 och i så fall på vilket parti? Sätt ett kryss i varje kolumn' där den kolumn som har använts avser riksdagsvalet. Frågan löd 'Hur stämmer följande påståenden in på dig? Jag betraktar mig som ...' och följs därefter av '... socialist', '... liberal', '... konservativ'. Svartalternativen är 'Stämmer helt', 'Stämmer delvis', 'Stämmer inte särskilt bra', 'Stämmer inte alls'. Partiernas ideologivärden har beräknats i två led. Först har svarspersonernas svar skalats om så att de reflekterar i vilken utsträckning personen identifierar sig med respektive ideologi, i relation till de övriga två ideologierna. Beräkningen gjordes genom att de fyra svartalternativen gavs ett värde mellan 0 och 3 beroende på i vilken utsträckning svarspersonerna ansåg att påståendet stämde. Därefter beräknades svarspersonens andel för vardera ideologi genom att respektive ideologis värde dividerades med summan av de tre ideologiernas värden. På så vis summerar de tre svaren, för varje svarsperson, till ett. Därefter beräknades partiernas medelvärden baserat på deras väljare.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Då den ideologiska sammansättningen används för att placera partierna i ideologitriangeln kan vi konstatera att partierna i huvudsak positionerar sig i enlighet med vad vi på förhand kunde förvänta oss. De tre rödgröna partierna placerar sig i den socialistiska tredjedelen av triangeln, de fyra före detta Alliansenpartierna placerar sig i den liberala tredjedelen av triangeln och Sverigedemokraterna placerar sig i den konservativa tredjedelen av triangeln, allt i enlighet med vad vi kunde utläsa från tabell 4.

Från tabell 1 kunde vi konstatera att det fanns tre partipar vars väljare uttryckte särskilt positiva omdömen om varandra. Dessa var Centerpartiet och Liberalerna, Moderaterna och Kristdemokraterna samt Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Samma tre partipar kan mycket tydligt identifieras i ideologitriangeln som de som står varandra närmast. Då man betraktar dessa partipar ur ett ideologiskt perspektiv kan de beskrivas som ett Alliansen-liberalt, ett Alliansen-konservativt

och ett Rödgrönt-socialistiskt partipar. Om vi istället vänder blickarna mot Sverigedemokraterna, det enda parti som har ömsesidigt negativa omdömen med samtliga partier, så kan vi från tabell 1 utläsa att två partiers väljare är betydligt mindre ogillande, Moderaterna och Kristdemokraterna. Detta är också något som återspeglas i ideologitriangeln där dessa två partier är de som står Sverigedemokraterna närmast. Ideologisk närhet (eller avstånd) tycks därmed tydligt samvariera med hur mycket väljarna gillar (eller ogillar) andra partier.

I ideologitriangeln kan vi också se att de före detta Alliansenpartierna och Sverigedemokraterna är klart skilda från de tre rödgröna partierna. De två blocken kan därmed tydligt identifieras här, precis som de gjorde då vi tidigare tittade på vänster-högerskalan. Men för att identifiera denna uppdelning mellan en grupp partier till vänster och en annan grupp partier till höger behöver man se vänster-högerdimensionen som en linje dragen från det socialistiska hörnet till en punkt på kantlinjen mellan konservatism och liberalism.¹¹ Det tycks alltså som att de svenska väljarna förstår vänster-högerdimensionen som en kamp mellan å ena sidan socialism och å andra sidan en blandning av både liberalism och konservatism.¹² Det skulle därmed vara en möjlig förklaring till varför flera studier har visat på en asymmetrisk situation där vänster uppfattas som åsiktsmässigt homogen samtidigt som höger är åsiktsmässigt heterogen. Många försök har gjorts till att förklara såväl orsaken till detta fenomen som vad den består av (se exempelvis Cochrane, 2011 eller Gidron, 2016 för en bra översikt). Troligen är det faktum att det till vänster finns en ideologi medan det till höger finns två ideologier åtminstone en delförklaring till denna skillnad i åsiktshomogenitet.

Då vi jämför de resultat som ideologitriangeln ger oss med de positioner partierna har i figur 3, som kombinerade vänster-höger samt GAL-TAN, är det i huvudsak samma bild som uppstår med till stor del samma grupperingar av partier och relativa placeringar. De fyra före detta Alliansenpartierna är delade i ett mer liberalt influerat partipar bestående av Liberalerna och Centerpartiet och ett mer konservativt influerat partipar bestående av Kristdemokraterna och Moderaterna. Sverigedemokraterna positionerades med Moderaterna och Kristdemokraterna som närmaste partigrannar. Den största skillnaden hittar vi dock bland de tre rödgröna partierna och gäller Socialdemokraternas placering. Partiet intog, som det enda partiet med kombinationen vänster och övervägande TAN-värderingar, en relativt isolerad position i figur 3, men i ideologitriangeln ligger partiet betydligt närmare Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Tydliga ideologiska skillnader

Oavsett vilken metod vi har använt oss av för att undersöka partiernas ideologiska inriktning så har vi i mångt och mycket kunnat dra samma slutsatser. Väljarnas bedömningar av partierna, vänster-högerdimensionen i kombination med GAL-

TAN-dimensionen och ideologitriangeln baserad på väljarnas ideologiska identifikation har visat vad som skiljer och vad som förenar de fem partier som, i varierande utsträckning, utgör grunden för den sittande S-MP-regeringen.

De fem partierna är visserligen mycket olika på flera punkter, exempelvis skiljer sig graden av liberalism kraftigt mellan Vänsterpartiet och Liberalerna samt att skillnaden i GAL-TAN-position för de två regeringspartierna Miljöpartiet och Socialdemokraterna är relativt stora men det finns också en hel del som förenar de fem partierna ideologiskt jämfört med de övriga tre partierna.

För det första så kan vi konstatera att de fem partier som stöder regeringen skiljer sig från de övriga tre partierna genom sina partipreferenser. De fem regeringsstödjande partierna hyser allra starkast antipatier mot Sverigedemokraterna medan de tre övriga partierna istället har starkast antipatier gentemot Vänsterpartiet och Miljöpartiet. För det andra så är det de fem partier vars väljare står längst till vänster på vänster-högerskalan som står bakom regeringen medan de övriga tre alla står längre till höger. För det tredje så är det också just de fem regeringsstöttande partierna som har starkast GAL-värderingar medan de tre övriga har tydligare TAN-värderingar. För det fjärde så har de fem partierna alla en relativt låg grad av inflytande från konservatismen medan de tre partier som inte stöder regeringen har betydligt högre grad av konservatism.

Sammantaget innebär detta att de tre oppositionspartierna som inte utgjorde stöd för den tillträdande regeringen, det vill säga Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna, till stora delar utgör en ideologiskt enad opposition i relation till de övriga fem partierna. Om denna ideologiska enighet är tillräcklig för att också utgöra grunden för ett gemensamt regeringsalternativ, något som givetvis inte bara kommer att avgöras av dessa partiers ideologiska närhet, får framtiden utvisa.

Noter

- ¹ Samma tre partier identifieras om man istället för att addera väljer att multiplicera de ömsesidiga partipreferenserna. Men då resultaten blir likvärdiga oavsett metod så redovisas här endast den enklare formen.
- ² Det görs genom att en närhetsmatris beräknas baserad på respondenternas partibedömningar med hjälp av en process som kallas Line-of-sight (Rabinowitz, 1976). Närhetsmatrisen ligger därefter till grund för multidimensionell skalningsanalys och utvikiningsanalys vilket resulterar i att partierna kan placeras i en tvådimensionell graf. Till grund för beräkningarna ingår, förutom bedömningar av de åtta riksdagspartierna, även bedömningar av Feministiskt Initiativ och tio partiledare/språkrör. Att inkludera även dessa bedömningar i analysen gör den mer robust, men i figuren visas endast placeringen för de åtta riksdagspartierna då det är dessa kapitlet handlar om.

- ³ Frågan formulerades 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' Svartalternativen var 'Klart till vänster', 'Något till vänster', 'Varken till vänster eller till höger', 'Något till höger' samt 'Klart till höger'.
- ⁴ Undersökningen genomfördes i början av 2018 men frågade om partiernas placering 2017. <https://www.chesdata.eu/>
- ⁵ Anledningen till att ett skalsteg användes för vänster-höger och två skalsteg för GAL-TAN är för att det i båda fallen är ungefär en femtedel av den maximala svarsskalan. Vänster-höger mättes på en femgradig skala och GAL-TAN på en elvgradig skala.
- ⁶ En konsekvens av detta antagande är också att det är influenserna av just dessa tre ideologier som står i centrum för detta kapitel. Andra ideologier eller samhällsåskådningar såsom nationalism, feminism, ekologism m.fl. kommer inte att vara en del av de följande analyserna.
- ⁷ Detta gäller givetvis även politiska företrädare. Ett exempel är den Socialdemokratiska riksdagsledamoten Rickard Lindström som gav uttryck för detta för närmare 100 år sedan då han beskrev sig själv som "konservativ liberalistisk socialist" (Ohlsson, 2018).
- ⁸ Svartspersonerna fick även ta ställning till "feminist" och "nationalist", och de hade dessutom möjlighet att uppge en helt annan ideologi om de så önskade.
- ⁹ Beräkningen gjordes genom att de fyra svartalternativen gavs ett värde mellan 0 och 3 beroende på i vilken utsträckning svartspersonerna ansåg att påståendet stämde. Därefter beräknades andelen för vardera ideologin genom att respektive ideologis värde dividerades med summan av de tre ideologiernas värden. På så vis summerade de tre svaren, för varje svartsperson, till ett.
- ¹⁰ Det kan återigen vara värt att påminna om att det handlar om partiernas väljare, och att antagandet vi gör då vi pratar om partiernas ideologiska sammansättning är att denna speglas av partiets väljares ideologiska sammansättning.
- ¹¹ Om man på detta sätt vrider triangeln kan man se att partierna positionerar sig, från vänster till höger, i följande ordning: V-MP-S-C-L-SD-M-KD. Detta stämmer väl överens med den rangordning längs vänster-höger dimensionen som vi kunde konstatera i tabell 1 med det enda undantaget att M och KD då hade omvända placeringar.
- ¹² Detta är ingen självklarhet då man skulle kunna tänka sig en vänster-högerdimension som löper mellan exempelvis socialism och liberalism.

Referenser

- Arian, Asher & Shamir, Michal (1983). The Primarily Political Functions of the Left-Right Continuum. *Comparative Politics* 15(2), 139–158.
- Bauer, Paul. C., Barbera, Pablo, Ackermann, Kathrin & Venetz, Aaron (2016). Is the Left and Right Scale a Valid Measure of Ideology? Individual-Level Variation in Associations with “Left” and “Right” and Left-Right-Self-Placement. *Political Behavior* 39(3), 553–583.
- Benoit, Kenneth & Laver, Michael (2006). *Party policy in modern democracies*. Routledge research in comparative politics. London: Routledge.
- Cochrane, Christopher (2011). The asymmetrical structure of left/right disagreement: Left-wing coherence and right-wing fragmentation in comparative party policy. *Party Politics* 19(1), 104–121.
- Dousa, Benjamin (2019). *M är garanten för liberala reformer*. Göteborgs-Posten Debatt, 23 januari 2019. <https://www.gp.se/debatt/m-är-garanten-för-liberala-reformer-1.12695501> [besökt 2019-05-29]
- Gidron, Noam (2016). *Many Ways to Be Right: The Unbundling of European Mass Attitudes and Partisan Asymmetries Across the Ideological Divide*. Doctoral dissertation. Cambridge, MA: Harvard University, Graduate School of Arts & Sciences.
- Heywood, Andrew (2007). *Political Ideologies – An Introduction. 4th Edition*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- Ohlsson, Per T. (2016). *Svensk Politik*. Lund: Historiska Media.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2016). *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Oscarsson, Henrik (2017). Det svenska partisystemet i förändring. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirynden – Väljarnas uppfattningar av konflikstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Polk, Jonathan, Rovny, Jan, Bakker, Ryan, Edwards, Erica, Hooghe, Liesbet, Jolly, Seth, Koedam, Jelle, Kostelka, Filip, Marks, Gary, Schumacher, Gijs, Steenbergen, Marco, Vachudova, Milada & Zilovic, Marko (2017). Explaining the Salience of Anti-Elitism and Reducing Political Corruption for Political Parties in Europe with the 2014 Chapel Hill Expert Survey data. *Research & Politics* (January–March), 1–9.
- Klingemann, Hans-Dieter (2005). The Effects of Politics, Policy Supply, and Policy Demand in European Party Systems: Explorations Along the Left-Right Domain. I Jaques Thomassen (red) *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Rabinowitz, George (1976). A Procedure for Ordering Object Pairs Consistent with the Multidimensional Unfolding Model. *Psychometrika* 41(3), 349–373.
- Tännsjö, Torbjörn (2018). *Gräsossar och vänstern bär konservatismen*. Svenska Dagbladet, 23 januari 2018. <https://www.svd.se/grasossar-v-valjare-och-lo-folk-mest-konservativa> [besökt 2019-04-26]